

آسیب های تک فرزندی در جامعه از نظر اسلام

صغری عابد^۱

چکیده

هدف از پژوهش حاضر آسیب های تک فرزندی در جامعه از نظر اسلام می باشد. خانواده نخستین و مهم ترین واحد اجتماع است که با ازدواج شکل می گیرد و با حضور فرزندان به ثمر می نشیند. منابع اسلامی به جایگاه ازدواج به عنوان مقدمه فرزند آوری توجه زیادی داشته و وجود فرزند را هم از لحاظ جنبه سود و منفعت دنیوی و هم سود و منفعت اخروی مورد تاکید قرار داده اند. تک فرزندی پدیده ای است در علم جامعه شناسی نوعی از خانواده هسته ایست که از تغییر در سبک زندگی افراد جامعه پذیر به وجود می آید از این والدین با اتکا بر جنبه مالی باعث شده که این پدیده ظهور به صورت امری منطقی قلم داد شود تلقی اینگونه از والدین این است که فرزند واحدی را تربیت کنند. لذا کاهش جمعیت و سوق به سمت تک فرزندی خلاف روح ایمان و فلسفه اسلام است و نوعی آسیب به شمار می رود که در سه سطح تبعاتی به دنبال دارد: اول آسیب هایی را که بر خود تک فرزند وارد می کند از قبیل: بلوغ زودرس، فرزند سالاری، فشار روانی زیاد و کم شدن روابط اجتماعی. دوم آسیب هایی که بر پدر و مادر وارد می کند مانند: کاهش اقتدار والدین، آسیب های روحی و روانی و تاثیر بر سلامت جسمی (مادر) و عدم استحکام خانواده. سوم آسیب هایی که بر جامعه وارد می کند مانند: سالمندی جمعیت، کمبود نیروی افتخار آمیز.

هدف از پژوهش حاضر بررسی آسیب ها تک فرزندی و عواقب به جا مانده از آن در آینده ای نه چندان دور است..

^۱. طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه فاطمیه لامرد.

کلید واژه ها: ازدواج- فرزندآوری- سود و منفعت- تک فرزندی- آسیب شناسی

مقدمه

خانواده نخستین و مهم ترین واحد اجتماع است که با ازدواج شکل می گیرد و با حضور فرزندان به ثمر می نشیند. منابع اسلامی به جایگاه ازدواج به عنوان مقدمه فرزند آوری توجه زیادی داشته و وجود فرزند را هم از لحاظ جنبه سود و منفعت دنیوی و هم سود و منفعت اخروی مورد تاکید قرار داده اند. تک فرزندی پدیده ای است در علم جامعه شناسی نوعی از خانواده هسته ایست که از تغییر در سبک زندگی افراد جامعه پذیر به وجود می آید از این والدین با اتکا بر جنبه مالی باعث شده که این پدیده ظهور به صورت امری منطقی قلم داد شود تلقی اینگونه از والدین این است که فرزند واحدی را تربیت کنند^۱. در این زمینه کتاب ها، تعلیقات و مقدمات زیادی نوشته شده است از جمله: ۱- کتاب روانشناسی تک فرزندی علی اسلام زاده که درباره گرایش مردم به تک فرزندی و معطلاتی که جامعه گریبانگیر آن بوده است،

۲- کتاب آسیب های تک فرزندی از دیدگاه اسلام از دربراز، علی ملکوتی نیا ، آسیبهای اخلاقی کاهش جمعیت فرزندان، در این کتاب ها به برخورد و رابطه والدین و فرزند اشاره دارد

۳- کتاب ملکوتی به آسیب های اخلاقی و کاهش جمعیت فرزندان اشاره دارد. ۴. کتاب حسین انصاریان که به جنبه های مختلف خانواده اشاره دارد.

تک فرزندها، معمولاً با انتظارات بالایی از سمت والدین خود مواجه هستند به این دلیل که آنها تنها فرزند خانواده اند و انتظاری رود که در جنبه های مختلف زندگی موفق باشند. این موضوع می تواند به آنها فشار زیادی وارد شود. و در نهایت منجر به ایجاد افسردگی در او شود. پس ضرورت ایجاد کرد که ما به این مطلب بپردازیم.

^۱ علی، ملکوتی نیا ، ، مقاله بیش از یک سوم زنان و مردان همسر دار یک فرزند زیر پنج سال ساکن تهران

یکی از مباحث بنیادی مطرح در بسیاری از نهادهای فرهنگی سیاسی و اجتماعی هر کشوری توجه به میزان باروری و توسعه یا کاهش جمعیت در آن کشور است؛ که به تناسب آن بسیاری از برنامه های سالانه کوتاه مدت و بلندمدت و هزینه سرانه آن تعیین و توسط مسئولان و متولیان امر آن پیگیری و به اجرا در می آید مطالعات جمعیتی در ایران نشان میدهد میزان باروری کلی از ۷ فرزند در سال ۱۳۵۸ به ۱/۸ تولد در سال ۱۳۹۰ کاهش یافته است؛ و در حال حاضر اکثر شهرهای ایران باروری کمتر از دو فرزند زیر (سطح) جانشینی را تجربه میکنند که پیش بینی میشود طی سالهای آینده کاهش بیشتری داشته باشد تا جایی که این نگرانی وجود دارد که در آینده ای نزدیک میزان باروری کاهش یابد^۱.

هدف این مقاله از بیان آسیب های تک فرزندی این است که باروری پایین، کاهش نیروی کار و سالخورده گی جمعیت می شود. از این رو فرزند آوری و تعیین کننده هست در حقیقت نظام خانوادگی تک فرزندی همچون نظام خانوادگی چند فرزندی شمشیری دو لبه است. که نقاط قوت آن عبارتند از اینکه صمیمیتی عمیق بین والدین تک فرزند وارد میسازد. در حقیقت نظام خانوادگی بین والدین و فرزندان برقرار است. میتوان شرایطی را ایجاد کرد که کودک فارغ از مزاحمت دیگران از زندگی خود لذت ببرد و همچنین والدین قادرند تمام توجه خود را به یک فرزند معطوف سازند نه اینکه آن را میان فرزندان متعدد تقسیم کنند از طرف دیگر برخی از نقاط ضعف تک فرزندی شامل چشم پوشی بر رفتارهای ناپسند کودک، توجه بیش از اندازه به او و وابستگی شدید عاطفی بین فرزند و پدر و مادر است.

بررسی آیات و روایات اسلامی نشان می دهد که به طور عموم نگاه اسلام نسبت به مسئله فرزندآوری و جمعیت مثبت و موکد بوده، از نظر اسلام داشتن فرزند بیشتر، زندگی بهتری را برای خانواده و جامعه به ارمغان خواهد آورد. تکثیر اولاد آثار و فواید بسیاری دارد که مهمترین آنها کمک و دستیاری والدین ادامه دهنده راه والدین، طلب آموزش برای والدین

^۱ همان

است. هدف ما آگاهی دادن به آحاد جامعه از جمله پدر و مادرها و والدین اینکه متوجه آسیب های تک فرزندی بشوند و تلاش کنند برای جمعیت بیشتر و خانواده پرجمعیت. سوال اصلی عبارت است از آسیب های تک فرزندی در جامعه از منظر اسلام چگونه است؟

مفهوم شناسی

الف: آسیب :

در اصطلاح و به معنی عام عبارت است از شناخت دردها، کاستی ها، مصیبت ها و افت های فکری، جسمی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، و غیره.... که روح، روان و محیط زندگی فرد را فرا گرفته و نیز راه یافتن به ریشه ها و عوامل متنوع آن^۱.

تعریف لغوی آسیب

هر عیب و نقص یا جراحت که به سبب عاملی مانند ضربه ایجاد می شود و صدمه و لطمه را از مترادف آن دانستند

ب: تک فرزندی

تک فرزندی یعنی بسنده کردن به یک فرزند اعماز یک دختر یا یک پسر در خانواده^۲

تعریف لغوی:

داشتن تنها یک فرزند

ج: جامعه:

در لغت به معنای «جمعیت فراوانی از مردم که در یک سرزمین زندگی می کنند»، «جماعت»، «انجمن» و «گروهی از Menschen که در کنار هم گرد آمده اند» است^۱.

^۱ ، محمد حسین، طهرانی رساله نکاحیه کاهش جمعیت ضربهای سهمگین بر پیکر مسلمین
^۲ ،سهراب، سهرابی گفتگو با روانشناس با عنوان چند تأمل درباره فرزندآوری

د: تعریف جامعه:

جامعه در اصطلاح مجموعه‌ای بزرگ و سازمان‌یافته از انسان‌هاست که برای مدت زمان طولانی در سرزمین معینی زندگی می‌کنند، دارای فرهنگ، آداب و رسوم، قوانین و نهادهای اجتماعی مشترک هستند.^۲

تعریف لغوی (اسلام)

واژه «اسلام» در زبان عربی از ریشه «س-ل-م» گرفته شده است که به معنای سلامتی، صلح، تسلیم و درستی است. اسلام به معنای «تسلیم محض بودن» و «گردن نهادن» است.^۳ بنابراین، از نظر لغوی، اسلام به معنای تسلیم کامل در برابر اراده خداوند است و مسلمان به کسی گفته می‌شود که خود را تسلیم خدا می‌کند.

تعریف اصطلاحی و اعتقادی:

اسلام آخرین و کامل‌ترین دین توحیدی و ابراهیمی است که به باور پیروان آن، خداوند (الله) آن را **through** وحی بر پیامبرش، حضرت محمد (ص)، نازل کرده است. قرآن، کتاب مقدس مسلمانان، قانون پایانی و جاودانه خدا برای راهنمایی بشریت تا روز قیامت محسوب می‌شود.^۴

الف: تک فرزندی از نگاه روانشناختی

از نگاه روانشناختی تک فرزندی از یک طرف برای شخص و از طرفی برای پدر و مادر آسیب‌زا است. کودکان تک‌فرزند به دلیل توجه زیاد والدین بیشتر از سایر کودکان، در زمینه بروز خشونت و جنجال را دارند. تنهایی باعث ابراز روحی و روانی فراوانی می‌شود. به همین دلیل در برخی موارد در شرایط کاملاً یکسان، اگر سطح سلامت روان یا استرس و

^۱ دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا

^۲ همان

^۳ حسین، انصاریان، نظام خانواده در اسلام

^۴، یعقوب، کلینی اصول کافی، بیروت دارالکتب

۱۲. برای فرزند خود جانشین‌هایی به عنوان خواهر یا برادر در نظر بگیرید. ممکن است فرزندان عمو، خاله، دایی یا عمه کودک و همچنین دوستان بتوانند شرایط را برای ارتباط صمیمی‌تر و دوستانه‌تر فرزند شما فراهم کنند.

۱۳. احساسات و توجه خود را نسبت به فرزندان کنترل و مدیریت کنید. اگر مدام وسوسه می‌شوید که کودک خود را تحت نظر داشته باشید یا او کنترل کنید، تمام آن چیزی را که می‌خواهد فراهم کنید و یا در هر شرایطی به او توجه کنید، بهتر است رفتار خود را کنترل کنید.

نتیجه گیری

عنوان تحقیق عبارت است از آسیب های تک فرزندی در جامع از منظر اسلام . آسیب ها و معایب تک فرزندی خیلی بیشتر از چند فرزندی است. جامعه ای که همه آحاد آن تک فرزندا باشند قطعاً جامعه ای دلپذیر و دوست داشتنی نیست. انسانهایی درونگرا و فاقد اعتماد به نفس و در عین حال مغرور که توانایی ارتباطات قوی اجتماعی را ندارند و در لاک تنهایی خویش فرو می روند جامعه تک فرزند شبیه شبه جزایری منفرد است که روابط عاطفی در آن به حداقل میرسد. بهتر است سیاستهای کنترل جمعیت بر اساس نیاز جامعه باشد. بنابراین پیشنهاد می شود، هنگامی که نفع همه افراد جامعه بر اساس داشتن جمعیت بیشتر تعریف میشود، این برنامه انعطاف الزم را داشته باشد. دولت میتواند با برنامه ریزی و بسترسازی مناسب و رفع موانع اقتصادی و ایجاد قوانین حمایتی به خصوص از مادران دارای فرزند و فرهنگسازی و تأمین شرایط روحی و روانی مناسب برای تغییر در ذهنیت خانواده ها برای نگرش به آیندهای امیدوارکننده تأثیرگذار باشد. تک فرزندی ممکن است با برخی از این اهداف والای اسلامی در تعارض باشد. ۲. پیامدهای تربیتی: پرورش فرزند بدون حضور خواهر و برادر، می تواند چالش های خاصی در حوزه رشد عاطفی، اجتماعی و اخلاقی ایجاد کند که با اصول تربیت اسلامی نیازمند بررسی است. ۳. تأثیر بر جامعه اسلامی: کاهش جمعیت و پیری جامعه، به ویژه در جوامع اسلامی، می تواند بر قدرت و انسجام امت اسلامی تأثیر منفی بگذارد. بنابراین، شناسایی و تحلیل عوامل کاهش جمعیت (از جمله تک فرزندی) یک اولویت است.

یکی از مهمترین اهداف ازدواج در اسلام تکیه بر تولید نسل است که این امر می تواند از بین آیات و روایات گوناگون به دست آورد. تکثیر نسل و تاکید بر فرزندآوری از جهات مختلف مثل اقتدار خانواده کاهش فشار روانی بر والدین، پشت گرمی والدین، کمک فرزندان به اقتصاد خانواده، و.... یکی از مسائلی است که باید به آن توجه ویژه داشت. خانواده هایی که به یک فرزند اکتفا می کنند اگرچه برای خودشان دلایلی مثل کمبود بودجه برای تامین نیازهای فرزند یا توجه به مسئله تربیت فرزند و.... دارند اما نگاه روانشناسی دینی مبین این

موضوع است که تک فرزند نمی‌تواند تحقق بخش اهداف والدین باشد لذا بر مسئولین فعالان فرهنگی است که با سیاست‌های صحیح اسلامی معضل تک فرزندی را از جامعه پاک کنند و جامعه را به سوی جامعه مهدوی سوق دهم. در پایان باید به این حکایت قدیمی اشاره کرد که اگر می‌خواهید برای یک سال سرمایه گذاری کنید، گندم بکارید، اگر می‌خواهید برای ده سال سرمایه گذاری کنید، درخت بکارید. اما اگر می‌خواهید صد سال سرمایه گذاری کنید فرزنددار شوید و نسبت به تعلیم و تربیت صحیح آنان اقدام کنید. فرضیه در این پژوهش آسیب‌ها و معایب تک فرزندی خیلی بیشتر از چند فرزندی است.

نتایج یافته‌های پیشرفته در حال توسعه امروزی داشتن فرزند زیاد چند مطلوب نیست تامین لوازم آسایش زندگی برای تعداد کمتری از فرزندان مقدور است. لذا والدین به داشتن یک تا سه فرزند اکتفا می‌کنند. این تعداد کم فرزندان، فرزندسالاری را به دنبال خواهد داشت. در بعضی موارد نیز اختلالات رفتاری، بچه‌ها در محیط خانه به علت حمایت‌های زیاد تامین شدن بی اندازه، تجربه نکردن شکست لوس بی مسئولیت بار می‌آیند. و در آینده‌های نه چندان دور در محیط اجتماع هم برای خود هم برای اطرافیان مشکل ساز خواهند بود. در هیچ زمان کم فرزندی یا کم فرزندی در جامعه ایران مانند زمان حال فراگیر نبوده است؛ در اسلام نیز به داشتن چند فرزندی با رعایت شرایطی توصیه شده است. و از تکثیر نسل به عنوان یکی از اهداف مهم ازدواج یاد کرده است احساس تنهایی، لجبازی، شکنندگی، کم تحملی، پرتوقعی، سرخوردگی، اعتماد به نفس کاذب و بسیاری از آسیب‌های رفتاری و دیگر از جمله پیامدهای روحی و روانی تک فرزندی است. که بنا به نظر روانشناسان حمایت‌های بی دریغ پدر و مادر هم نمی‌تواند جایگزین مناسبی برای کم‌رنگ شدن آن باشد چرا که تنهایی باعث می‌شود تا کودک در برقراری ارتباط با دیگران دچار مشکل شود. و نتواند با سایر همسالان برخورد مناسبی داشته باشد.

منابع و مأخذ

*قرآن کریم

۱. انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام قم ام ابیها، چاپ ۱۳۸۶، ۲۴.
۲. آزاد ملکی، تقی، آینده خانواده ایرانی با کارگزاری آینده پژوهی مسائل خانواده انتشارات مرکز تحقیقاتی استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام تهران ۱۳۸۹ ش.
۳. حلم سرشت، پریوش و اسماعیل، دل پیشه، جمعیت و تنظیم خانواده، نشره چهره، ۱۳۸۵.
۴. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.
۵. قرائتی، محسن، تفسیر نور، انتشارات دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۶.
۶. وافی، مسلم و سعید، شریف یزدی، کتاب مامان بابا من غول نیستم، نشر معارف، ۱۴۰۱.
۷. ابن بابویه، محمد بن علی، من لایحضر، دفتر انتشارات اسلامی باهم ۱۴۱۳ ق.
۸. دشتی، محمد، نهج البلاغه، نشر الهادی، ۱۳۸۷.
۹. کلینی، یعقوب، اصول کافی، بیروت دارالکتب: اسلامی، ۱۴۱۵ ق.
۱۰. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران: دارالکتب اسلامی، ۱۳۸۶.
۱۱. سهرابی، سهراب، مقاله گفتگو با روانشناس با عنوان چند تأمل درباره فرزندآوری پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ نشر آثار سید علی خامنه ای.
۱۲. شفیعی سروستانی، ابراهیم، مقاله بایسته های تغییر سیاست جمعیتی با تأکید نقش رسانهای ماهنامه معرفت، سال بیست و دوم شماره ۱۸۹، ۱۳۹۲.

۱۳. طهرانی، محمد حسین، رساله نکاحیه کاهش جمعیت ضربهای سهمگین بر پیکر مسلمین، انتشارات موسسه ترجمه دوره علوم و معارف اسلام، ۱۳۸۸.
۱۴. ملکوتی نیا، علی، مقاله بیش از یک سوم زنان و مردان همسر دار یک فرزند زیر پنج سال ساکن تهران و بگاه موسسه مطالعات و مدیریت جامع تخصصی جمعیت کشور
۱۵. مرندی، مقاله بروایت از مصوبه خیلی محرمانه درباره جمعیت به فرزندانم گفتم زود بچه دار شوند سایت اقتصاد ایران آنلاین در تاریخ ۲۰ آذر ۱۳۹۱ ش .
۱۶. بیانات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای سید علی حفظه الله ۱۹/۷/۱۳۹۱ ش.
۱۷. احمدی نژاد، محمود، پایگاه الف به نقل ایسنا ۲۵ فروردین ۱۳۸۹ و روزنامه خراسان شماره ۱۷۷۳۵. ۹/۱۰/۱۳۸۹.
۱۸. <https://www.pinobaby.ir/disadvantages-and-advantages-of-only-one-child>
۱۹. <https://gahvare.net/articles/jVopW>
۲۰. وبلاگ پناه سبز.